

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia 13 (2022)

ISSN 2082-0909

DOI 10.24917/20820909.13.5

Agnieszka Jasińska

ORCID 0000-0002-4848-1945

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Nauczanie języka polskiego jako obcego w grupie Słowian południowych – postulaty programowe

Otwarcie granic Unii Europejskiej i zwiększenie liczby jej członków spowodowało, że na polskich uczelniach pojawia się coraz więcej Bułgarów, Serbów, Chorwatów, Słowenów, Czarnogórców i Macedończyków. Przygotowanie kursu językowego specjalnie dla tej grupy odbiorców jest niezwykle doświadczeniem: buduje poczucie słowiańskiej wspólnoty językowej, uświadamia językowy potencjał, jaki drzemie w każdym z uczestników kursu, a w wymiarze praktycznym – daje możliwość szybszej i bardziej efektywnej realizacji programu niż w standardowych, wielonarodowych grupach.

Poniższy artykuł przedstawia wybrane propozycje programowe dla studentów z południowej Słowiańszczyzny.

Charakterystyka studentów słowiańskich z południa Europy przebywających na kursach języka polskiego w ramach programu Erasmus

Od drugiej dekady XXI w. obserwuje się wzrost zainteresowania studiami w Polsce wśród Chorwatów, Bułgarów, a także Serbów, Czarnogórców, Bośniaków i Macedończyków. Można to tłumaczyć wejściem w 2013 r. Chorwacji do Unii Europejskiej, a także coraz bliższą perspektywą akcesji do europejskich struktur Serbii i Czarnogóry. Silne powiązania kulturowe i historyczne wpływają na zwiększoną mobilność przedstawicieli pozostałych krajów; wielu studentów z Macedonii oraz Bośni i Hercegowiny uczy się w Bułgarii i Chorwacji. Istotne jest również to, że wielu z nich studiuje na uczelniach w Europie Zachodniej, szczególnie w Austrii i w Niemczech, co umożliwi im swobodne przemieszczanie się w ramach programów wymiany studenckiej takich jak Erasmus+. Stąd ich coraz bardziej zauważalna obecność na uniwersytetach w Polsce. Obecnie szacuje się, że ok. 10–12% wszystkich studentów programu Erasmus stanowią Słowianie z południa Europy¹.

¹ Statystyki dotyczące studentów z programu Erasmus z uczelni krakowskich: Uniwersytetu Pedagogicznego, Uniwersytetu Ekonomicznego i Politechniki Krakowskiej z lat 2014–2021.

Opisywana grupa to studenci, którzy w ramach pobytu na Erasmusie podejmują naukę w języku angielskim, ale biorą też udział w kursie języka polskiego. Kurs języka polskiego oferowany jest wszystkim uczestnikom programu Erasmus+. Nie jest obowiązkowy, uczęszczanie na zajęcia z języka polskiego motywowane jest ciekawością studentów i chęcią poznania bliżej kultury kraju, do którego przyjechali.

Kursy w programie Erasmus są krótkie, mają ok. 45 godzin w semestrze, co oznacza, że w ciągu jednego półrocza udaje się zrealizować ok. połowy materiału przewidzianego dla poziomu A1². Grupy słowiańskie, do których uczęszczają studenci z krajów byłej Jugosławii i Bułgarii, mają możliwość zrealizowania większej ilości materiału, co zostanie opisane szczegółowo w dalszej części artykułu.

Z badania ankietowego³ przeprowadzonego w grupach Słowian południowych uczestniczących w lektoracie języka polskiego jako obcego wynika, że zdecydowana większość (90%) widzi podobieństwa językowe pomiędzy polszczyzną a językami ojczystymi. Z drugiej strony jednak spora liczba uczących się (70%) twierdzi, że różnice językowe między np. językiem chorwackim i polskim są bardziej znaczące niż między np. językiem ukraińskim i polskim. Słowianie południowi są przypisywani do grupy z kolegami z krajów słowiańskich sąsiadujących z Polską, stąd ich opinia o dzielących nas różnicach i porównania na niekorzyść studentów z Bałkanów. Intuicyjne przekonanie o podobieństwach, ale i dzielących nas różnicach ma swoje uzasadnienie naukowe: badacze języków słowiańskich tacy jak Franciszek Sławski⁴, Leszek Moszyński⁵, Hanna Dalewska-Greń⁶ potwierdzają duże podobieństwo między językami z naszej grupy, jednocześnie zaznaczając wyraźnie, że rozpad wspólnoty słowiańskiej, który nastąpił w wyniku migracji części grupy na południe, i odseparowanie przez plemiona ugrofińskie spowodowały różnicowanie się słowiańskich dialektów. Późniejsze dzieje Europy, zmiany granic, narodziny i upadek wielkich imperiów, powstanie państw narodowych w XIX w. oraz dwudziestowieczne podziały pogłębiły jedynie różnice pomiędzy poszczególnymi idiomami słowiańszczyzny.

Nie zmienia to faktu, że tworzenie grup słowiańskich w ramach lektoratów i kursów języka polskiego i innych języków słowiańskich ma wiele pozytywnych aspektów, z których najważniejszy związany jest z tym, że nauka w grupie Słowian jest szybsza i bardziej efektywna niż w grupach niesłowiańskich.

Niezależnie od skali różnic językowych między Słowianami z północy i z południa zadaniem lektora języka polskiego jako obcego powinno być wzmacnianie poczucia przynależności do jednej grupy językowej oraz zmniejszanie językowego i kulturowego dystansu.

² Według Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego.

³ Badanie ankietowe przeprowadzone przed rozpoczęciem kursów językowych w programie Erasmus w roku akademickim 2019/2020.

⁴ F. Sławski, *Języki słowiańskie*, [w:] *Języki indoeuropejskie*, red. L. Bednarczuk, Warszawa 1988, s. 909.

⁵ L. Moszyński, *Wstęp do filologii słowiańskiej*, Warszawa 2012, s. 193–196.

⁶ H. Dalewska-Greń, *Języki słowiańskie*, Warszawa 2012. To jedno z najważniejszych opracowań w całości dotyczących języków słowiańskich w ujęciu synchroniczno-porównawczym pokazujące nawiązania pomiędzy językami.

Planowanie i realizacja kursu języka polskiego w grupie z udziałem Słowian południowych

Tematyka nauczania Słowian ma jeszcze niezbyt bogatą reprezentację w literaturze przedmiotu, ogranicza się do pozycji dotyczących pracy ze studentami ze Wschodu oraz popełnianych przez nich błędów. Najbardziej wnikliwe prace w tym obszarze przedstawiają Anna Dąbrowska, Małgorzata Pasięka i Urszula Dobesz⁷, Dominika Izdebska-Długosz⁸ i Ałła Krawczuk⁹. Istnieją też podręczniki do nauczania: Ukraińców – autorstwa Izdebskiej Długosz¹⁰, Czechów – Kateřiny Póšingerovej i Anny Seretny¹¹, a także Słowaków – Marty Pančikovej i Wiesława Stefańczyka¹², które zawierają wiele propozycji metodycznych do pracy w tych grupach.

Słowianie południowi opisani są w nielicznych opracowaniach dotyczących głównie lapsologii, brakuje zaś wieloaspektowej pracy o specyfice nauczania tej grupy.

Poniżej przedstawiono wybrane propozycje programowe dla Słowian południowych, które uwzględniają specyfikę językową i kulturową narodów bałkańskich. Przedstawiono najważniejsze zagadnienia związane z planowaniem kursu językowego od kwalifikacji poprzez dobór tekstów i zadania kursowe, aż po właściwy test osiągnięć adekwatny dla opisanej grupy.

Jak wcześniej wspomniano, opisywana grupa to studenci, którzy uczestniczą w kursie semestralnym obejmującym 45 godzin nauki. W większości są to osoby początkujące, pierwszy raz odwiedzające Polskę, mające niewielką wiedzę o naszej kulturze i języku. W grupach początkujących rezygnuje się z testu plasującego, zakładając, że będzie się realizować program od początku. Warto jednak przeprowadzić ankietę lub test prognostyczny, żeby móc oszacować potencjał uczących się związany np. z rozpoznawaniem podobieństw językowych pomiędzy polszczyzną a ich językiem ojczystym.

Na początku zajęć warto przybliżyć studentom niektóre problemy związane z wielkim inwentarzem pansłowiańskim, ponieważ bardzo często uczący się nie

⁷ A. Dąbrowska, M. Pasięka, U. Dobesz, *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny do nauczania języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa 2010; A. Dąbrowska, *Najczęstsze błędy popełniane przez cudzoziemców uczących się języka polskiego jako obcego*, [w:] *Opisywanie, rozwijanie i testowanie znajomości języka polskiego jako obcego. Materiały z konferencji sekcji glottodydaktycznej Stowarzyszenia „Bristol” Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego*, red. A. Seretny, W. Martyniuk, E. Lipińska, Kraków 2006.

⁸ D. Izdebska-Długosz, *Specyficzne problemy nauczania języka polskiego jako obcego w środowisku ukraińskojęzycznym*, [w:] *Języki obce i kultura. Nowe konteksty edukacyjne*, red. D. Gonigroszek, Piotrków Trybunalski 2015, s. 315–323.

⁹ A. Krawczuk, *Kłopoty z opanowaniem polskiej rekcji w procesie nauczania Ukraińców sprawności pisania*, [w:] *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, red. E. Lipińska, A. Seretny, Kraków 2008, s. 129–140.

¹⁰ D. Izdebska-Długosz, *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych*, Rzeszów 2017.

¹¹ K. Póšingerová, A. Seretny, *Czy Czechów jest trzech*, Kraków 1992.

¹² M. Pančiková, W. Stefańczyk, *Po tamtej stronie Tatr*, Kraków 1998.

do końca zdają sobie sprawę z podobieństw między językami. Obszary leksykalne, w których istnieje wiele słów podobnych albo wręcz identycznych, to te związane z następującymi tematami: ja i świat wokół mnie, rodzina, czas wolny, edukacja i praca, rutyna dnia, zjawiska geograficzne i przyrodnicze, zwroty grzecznościowe, świat uczuć, wyrażenia czasowe i przestrzenne. Oto wybrane przykłady słownikowe z języka polskiego i ich odpowiedniki w języku serbskim i bułgarskim.

pl. głowa i ręce	srb. glava i ruke	blg. глава и ръце
pl. moja siostra	srb. moja sestra	blg. моята сестра
pl. czytam książkę	srb. čitam knjigu	blg. четох книга
pl. wracam tutaj	srb. vraćam se tu	blg. връщам се тук
pl. dolina rzeki	srb. dolina reke	blg. долината на река
pl. wczoraj o siódmej	srb. uvečer u sedam	blg. вчера в седем часа
pl. skręćcie w lewo	srb. skrenite levo!	blg. завийте наляво

W warstwie gramatycznej większość Słowian nie ma problemów z fleksją imienną i czasownikową (wyjątkiem są Bułgarzy i Macedończycy, w których językach nie ma odmiany przez przypadki), z czasami, trybami i stronami, aspektem, zaimkami osobowymi, dzierżawczymi, prefiksami i sufiksami słotwórczymi itp., ponieważ we wszystkich językach słowiańskich występują te kategorie i mają podobne wykładniki formalne oraz użycie. Zdania typu: „Czytam książkę”, „Uczę się języków”, „Pisałaś już zadanie domowe?”, „To jest nasz starszy brat”, „Znam go”, „Chciałbym butelkę wody mineralnej”, „Idź w lewo”, „Rozdajemy prezenty”, „Odpowiemy na pytania po lekcji” są bez trudu rozpoznawane i prawidłowo tłumaczone nawet bez wcześniejszych objaśnień.

Ten lingwistyczny potencjał już na starcie został opisany w programie Eurocom¹³. Program zwraca uwagę na te elementy języka, które stanowią pomost między jednym systemem a drugim. Autorzy Eurocomu, platformy do nauczania języków pokrewnych, przygotowali obszerny inwentarz leksykalny i gramatyczny, rodzaj „porównywarki” językowej, która sprawia, że nauka staje się bardziej skuteczna. Akcentują oni rolę podsystemu słownikowego i umiejętności czytania ze zrozumieniem, proponując szereg tekstów „panslawistycznych” zrozumiałych dla każdego użytkownika dowolnego języka słowiańskiego. Proponowane teksty to autentyczne materiały starannie wybrane według kryteriów, które autorzy nazywają „siedmioma sitami”, czyli siedmioma parametrami umożliwiającymi bardziej efektywne rozumienie. Owe kryteria to:

1. Obecność internacjonalizmów (np. konkurs, idea).
2. Obecność słownictwa pansłowiańskiego (człowiek, przyjaciel, dolina).
3. Obecność odpowiadających sobie grup fonicznych (rzeka, řeka, peka, rijeka).
4. Obecność podobnych związków między wymową a zapisem literowym wyrazów (rozumiesz, razumiješ, розумієш).
5. Obecność podobnych podstawowych struktur składniowych (zdania współrzędnie i podrzędnie złożone tego samego typu, zdania pytające).

¹³ <http://www.eurocom.uni-frankfurt.de> (dostęp: 26.07.2021).

6. Obecność podobnych reguł morfologiczno-składniowych (tworzenie czasów i trybów, czy np. aspektu dokonanego i niedokonanego).
7. Obecność bliźniaczych albo porównywalnych przedrostków i przyrostków (po-, przy-, roz-, od-, -nia, -stwo, -ctwo, ale też eurofiksy pochodzenia łacińskiego i greckiego typu: inter-, mini-, hipo-, -cja).

Poniżej proponuje się jeden z takich tekstów, który spełnia kryteria materiału autentycznego do nauki języka polskiego dla Słowian¹⁴:

Wielkie Jeziora Mazurskie i Białowieski Park Narodowy w półfinale konkursu na 7 nowych cudów świata

Jeziora Mazurskie i Białowieski Park Narodowy znalazły się w półfinale wyborów 7 nowych cudów świata!

Konkurs „7 nowych przyrodniczych cudów świata” realizowany jest od 2008 roku przez szwajcarską fundację „NewOpenWorld Foundation”.

Fundacja opublikowała na swojej stronie internetowej listę 77 miejsc, które zakwalifikowały się do półfinału konkursu na nowe siedem cudów natury.

Głosowanie przebiega w siedmiu kategoriach: „krajobrazy, formy polodowcowe”, „wyspy”, „góry, wulkany”, „jaskinie, formy skalne”, „doliny”, „lasy, rezerваты i parki narodowe”, „jeziora, rzeki, wodospady” oraz „krajobrazy morskie”. Wśród półfinalistów znajdziemy między innymi Morze Martwe, włoski wulkan Wezuwiusz i grecką górę bogów – Olimp. 21 lipca organizatorzy plebiscytu z grupy półfinalistów ogłoszą 28 miejsc, które wejdą do finału i do 2011 roku będą walczyć o tytuł jednego z siedmiu przyrodniczych cudów natury.

Program Eurocomslav (czyli część Eurocomu poświęcona językom słowiańskim) stanowi ważną pomoc dydaktyczną w nauczaniu Słowian, rozwija bowiem świadomość językową studentów poprzez porównywanie i odniesienia wstecz (do języka ojczystego i znanych obcych), a także umożliwia ekonomizację uczenia się poprzez traktowanie języka jako podobnego systemu, stosowanie domysłu językowego i większej autonomii osoby uczącej się. Program ma jednak wiele wad: proponuje głównie zadania związane z recepcją, czyli rozpoznawaniem słownictwa i gramatyki oraz rozumienia tekstu. Pozostałe podsystemy (wymowa i pisownia) są słabo reprezentowane w zadaniach, a sprawności językowe związane z produkcją, czyli mówieniem i pisanie – prawie nieobecne. Tymczasem to one stanowią największe wyzwanie w każdej grupie uczących się, szczególnie wśród Słowian: dysproporcja między materiałem, który rozumieją, a tym, który potrafią samodzielnie, poprawnie wyprodukować. Warto zaznaczyć, że część Słowian południowych pisze cyrylicą (Serbowie, Bułgarzy i Macedończycy), a interferencja w pisowni jest bardzo silna, co rzutuje też na sprawność pisania kreatywnego.

Jak więc konstruować kurs językowy dla Słowian południowych przebywających w Polsce na programie Erasmus?

W trakcie zajęć, w fazie przedkomunikacyjnej, czyli tej, w której naucza się podsystemów języka, należy z jednej strony wskazać silne podobieństwa między

¹⁴ Tamże.

językami, o czym wspomniano wcześniej, z drugiej zaś zwracać uwagę na te elementy, które mogą być źródłem błędów. W językach pokrewnych obserwuje się bowiem silny transfer negatywny. Uczący się – przekonani o paralelach słownikowych, gramatycznych, fonicznych i, w mniejszym stopniu, graficznych – popełniają częste błędy wynikające z podobieństw.

Podkreśla się rolę prawidłowego wzoru językowego, co umożliwia stopniowe eliminowanie powstających w trakcie kursu błędów. Najlepiej opisano do tej pory błędy gramatyczne i ortograficzne, znajdują się one zarówno w opracowaniach naukowych Anny Dąbrowskiej¹⁵, Elżbiety Markiewicz-Pławeckiej¹⁶, Anny Kijewskiej¹⁷, Ryszarda Michalika¹⁸, Milicy Mirkulovskiej¹⁹ oraz Mirjany Kostić-Golubicić²⁰, jak i w statystykach stworzonych na potrzeby niniejszego artykułu. Poniżej podano ich minilistę, która powinna stać się podstawą do tworzenia ćwiczeń poprawnościowych na poziomie podstawowym.

1. Wszyscy Słowianie mają tendencję do używania końcówki „-u” w bierniku liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego („Piję kawu”, „Czytam książku”). Bułgarzy i Macedończycy nierzadko w ogóle rezygnują z odmiany przez przypadki.
2. Wszyscy Słowianie południowi, podobnie jak ich koledzy z północy, używają nieprawidłowo przyimków, posługując się modelem ze swojego języka albo zapisując je tak, jak to jest w ich języku: „Pracuję iz tobą”, „Mieszkam v Krakowie”.
3. W czasie przeszłym Chorwaci, Serbowie, Bułgarzy, Macedończycy i inne osoby mówiące językami południowosłowiańskimi używają często form analitycznych, takich jak „Ja som bil”, „Smo bili” zamiast „byłem”, „byliśmy”. Zdarzają się też formy syntetyczne bez polskich znaków, np. „Bylismo”. Nierzadko towarzyszą im błędy ortograficzne: „Bilismo” albo „Bili smo”.
4. Chorwaci, Serbowie, Bośniacy i Czarnogórcy przenoszą wzór formy męsko- i niemęskoosobowej ze swojego języka i zapisują tę drugą następująco: „One pisale” zamiast „One pisały”, czasem „One pisałe”.
5. W pisowni osoby posługujące się cyrylicą przenoszą ze swojego języka „e”, zapisując w ten sposób polską sylabę „je”, np. „esteśmy”, a także samogłoskę „y”.

¹⁵ A. Dąbrowska, *Najczęstsze błędy popełniane przez cudzoziemców...*

¹⁶ E. Markiewicz-Pławecka, *Błędy w łączliwości składniowej w tekstach pisanych przez Słowian znających język polski na poziomie zaawansowanym*, [w:] *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim...*, s. 115–128.

¹⁷ A. Kijewska, *Bułgarskie interferencje fonetyczne w języku polskim a błąd glottodydaktyczny (na materiale prac pisemnych studentów bułgarskich)*, [w:] *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*, red. R. Cudak, J. Tambor, Katowice 2001, s. 263–274.

¹⁸ R. Michalik, *Problemy Bułgarów uczących się języka polskiego*, [w:] *Język polski w kraju i za granicą. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej Polonistów, Warszawa 14–16 września 1995*, t. 2, red. B. Janowska, J. Porayski-Pomsta, Warszawa 1997, s. 84–89.

¹⁹ M. Mirkulowska, *Problemy związane z nauczaniem Macedończyków języka polskiego*, [w:] *Język polski w kraju i za granicą...*, t. 2, s. 98–101.

²⁰ M. Kostić-Golubicić, *Spojrzenie cudzoziemca na liczebniiki polskie*, [w:] *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*, red. J. Mazur, Lublin 2000, s. 191–196.

traktując ją jak polskie „u”, np. „Myszę iść do domu”. Dotyczy to Serbów, Czarnogórców, Bułgarów i Macedończyków.

6. Wszyscy studenci słowiańscy mają tendencję do zapisywania polskiego „w” za pomocą litery „v”, np. „Idziemy na pivo”.
7. Wszyscy Słowianie, również ci z południa, nieprawidłowo używają zaimków zwrotnych, np. „Wracam się do domu”.
8. Słowianie południowi, podobnie jak ich koledzy z północy, popełniają błędy w rekcji czasownika: „Przesyłam życzenia Jacku”, „Jestem specjalistą dla sportu”, „Przez pracę mogę podróżować”.

Źródłem błędów jest najczęściej transfer negatywny, a także niedostateczne opanowanie wymowy. Nieprawidłowa wymowa prowadzi w konsekwencji do nieprawidłowego zapisu. Transfer negatywny, czyli interferencja, dotyczy przede wszystkim podsystemu gramatycznego i ortograficznego, ale też leksykalnego i fonicznego. Studenci słowiańscy piszący cyrylicą mają tendencję do przenoszenia dźwięków i znaków ze swojego języka do polszczyzny. Zaprezentowano to na przykładzie powyżej (punkt 5). Dlatego na każdych zajęciach należy poświęcić kilka minut na eliminowanie potencjalnych błędów w wymowie i pisowni.

Błędy leksykalne są okazją do stwarzania wielu zabawnych scenek, gdyż, jak wiadomo, w językach pokrewnych nietrudno o tzw. fałszywych przyjaciół. Chorwaci, Serbowie i Czarnogórcy myślą takie słowa jak np. „godzina” (w językach południowosłowiańskich – podobna „godina” oznacza „rok”), „pisanka” oznaczająca na południu „zeszyt”, „targ” podobny do serbskiego „trg” oznaczającego plac i wiele innych. Pytający o drogę muszą uważać na wskazówkę „w prawo”, gdyż w języku serbskim „prawo” oznacza „prosto”. Podobnie jest w językach bułgarskim i macedońskim, gdzie „naprawo” oznacza „prosto”. Bułgarscy fałszywi przyjaciele również są źródłem wielu nieporozumień, oprócz wspomnianego „na prawo” można się spodziewać, że studenci z tej grupy użyją błędnie słowa „czasownik”, gdyż jego bułgarski odpowiednik oznacza „zegar”; „żyto” ma bliską fonetycznie bułgarską krewną, która oznacza pszenicę, zaś polski „plik” to bułgarska koperta.

Coś, co wyróżnia polszczyznę spośród języków słowiańskich, to użycie grzesnościowego „pan”, „pani” i trzeciej osoby liczby pojedynczej czasownika następującego po owej formie. Podczas kursu językowego zaleca się zwracać szczególną uwagę na ten aspekt socjolingwistyczny, gdyż większość Słowian ma problem z pozbyciem się mówienia do nauczyciela i innych osób dorosłych „wy”. Problem ten dotyczy także Słowian południowych. Forma ta widoczna jest nie tylko w codziennej konwersacji, w ćwiczeniach na mówienie, lecz także w ćwiczeniach rozwijających sprawność pisania, np. w mailach i korespondencji oficjalnej z użyciem form adresatywnych.

W ramach komunikacyjnych ćwiczeń sprawnościowych należy zwracać uwagę na prawidłowy wzór, czyli tekst pisany i mówiony stanowiący zadanie na rozumienie, a następnie poświęcić odpowiednią ilość czasu na produkcję, czyli pisanie i mówienie.

Kompletny scenariusz lekcji przewiduje rozwijanie kompetencji językowej i komunikacyjnej, co według glottodydaktyków oznacza przygotowanie ćwiczeń dotyczących zarówno podsystemów języka, jak i sprawności (rozumienia tekstu,

rozumienia ze słuchu, pisania i mówienia). Wydaje się, że 45-godzinny kurs daje niewielkie możliwości realizacji programu, który pozwoli studentom porozumiewać się w prostych sytuacjach komunikacyjnych. Jednak, jak wspomniano wcześniej, studenci słowiańscy mają przewagę językową nad swoimi kolegami niesłowiańskimi. Podobieństwa językowe, zwłaszcza leksykalne i gramatyczne, umożliwiają skrócenie drogi do efektywnego komunikowania się na poziomie A1. Mniej czasu poświęca się też na rozumienie tekstu pisanego i rozumienie ze słuchu na korzyść mówienia i pisania. Poniżej przedstawiono podstawowy program kursu językowego dla obcokrajowców z grup niesłowiańskich i słowiańskich, który realizują lektorzy Uniwersytetu Pedagogicznego.

Grupa niesłowiańska	Grupa słowiańska
<p>Sytuacje komunikacyjne i słownictwo</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawianie się. 2. Identyfikowanie osób i rzeczy z najbliższego otoczenia. 3. Zakupy. 4. Rutyna dnia codziennego i czas wolny. 5. Wyrażanie relacji czasowych. 6. Poruszanie się po mieście. 7. Wyrażanie relacji przestrzennych. <p>Narzędzia językowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podstawowe przypadki: mianownik, biernik, dopełniacz w liczbie pojedynczej i mnogiej. 2. Zaimki osobowe w funkcji podmiotu i wybrane formy w funkcji dopełnienia bliższego. 3. Czasownik: odmiana, przynależność do koniugacji. Czas teraźniejszy, tworzenie i użycie. 4. Podstawowe okoliczniki czasu i miejsca (godziny, dni tygodnia, pory dnia, kierunki). 	<p>Sytuacje komunikacyjne i słownictwo</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawianie się. 2. Identyfikowanie osób i rzeczy z najbliższego otoczenia. 3. Zakupy. 4. Rutyna dnia codziennego i czas wolny. 5. Wyrażanie relacji czasowych. 6. Poruszanie się po mieście. 7. Wyrażanie relacji przestrzennych. 8. Relacjonowanie wydarzeń z przeszłości. 9. Plany na przyszłość. 10. Podróżowanie. 11. Zdrowie i samopoczucie. <p>Narzędzia językowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podstawowe przypadki: mianownik, biernik, dopełniacz, miejscownik w liczbie pojedynczej i mnogiej. 2. Zaimki osobowe w funkcji podmiotu i wybrane formy w funkcji dopełnienia bliższego. 3. Czasownik: odmiana, przynależność do koniugacji. Czas teraźniejszy, przeszły i przyszły. Tworzenie i użycie. 4. Podstawowe okoliczniki czasu i miejsca (godziny, dni tygodnia, pory dnia, okoliczniki wyrażające przeszłość i przyszłość, kierunki, strony świata).

Powyższa tabela pokazuje, że w grupie słowiańskiej udaje się zrealizować znacznie więcej materiału niż w grupie niesłowiańskiej. Wynika to ze wspomnianego podobieństwa języków i szybszej pracy z zadaniami związanymi z recepcją językową: studenci częściej i efektywniej niż ich koledzy z grup niesłowiańskich stosują domysł językowy i interkomprehensję, czyli umiejętność rozumienia języka, którego nie znało się wcześniej²¹.

²¹ A. Zawadzka, *Interkomprehensja jako możliwość wzbogacenia tradycyjnej metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Glottodydaktyka polonistyczna w obliczu dynamiki*

Jak przygotować test osiągnięć dla Słowian?

Słowianie południowi, podobnie jak ich koledzy z północy, powinni pod koniec kursu otrzymać zadania umożliwiające sprawdzenie wiadomości i umiejętności nabytych podczas zajęć. Zadania te powinny obejmować przede wszystkim produkcję, a nie recepcję. Chodzi tu zarówno o ćwiczenia w mówieniu, jak i w pisaniu. Konieczne jest także zwrócenie szczególnej uwagi na podsystemy języka, gdyż nieprawidłowe opanowanie słownictwa, gramatyki i grafii jest źródłem najczęściej powtarzanych błędów. W ramach zadań testowych proponuje się więc ćwiczenia typu: „Wstaw właściwą formę...” zamiast „Podkreśl właściwą formę”; „Podaj synonim/antonim podanego słowa” zamiast „Połącz synonimy/antonimy” czy „Znajdź synonim/antonim”. Należy bowiem pamiętać, że studiujący mogą przy niedostatku kompetencji prawidłowo zgadywać znaczenie proponowanych form gramatycznych i słów w zadaniach typu „Podkreśl właściwą formę” lub „Połącz synonimy/antonimy”, ponieważ kierują się podobieństwem do form w ojczystym języku. Nie daje to jednak prawdziwego obrazu opanowanego przez nich materiału.

To samo dotyczy wspomnianych wyżej zadań związanych z recepcją i produkcją. Zamiast zadań typu: „Prawda/nieprawda” lub „Które z poniższych zdań jest prawdziwe”, proponuje się w ćwiczeniach sprawdzających polecenie, które brzmi: „Odpowiedz na poniższe pytania”, „Ułóż z kolegą dialog na temat przedstawiony w tekście”, „Przedstaw argumenty za i przeciw” i inne umożliwiające samodzielne stworzenie wypowiedzi pisemnej lub ustnej.

Powyższe propozycje dydaktyczne powinny przynieść realną korzyść w planowaniu kursu językowego w grupach słowiańskich i ukierunkować na te elementy, które wydają się najistotniejsze.

Bibliografia

- Coste D. i in., *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, przeł. W. Martyniuk, Warszawa 2003.
- Dalewska-Greń H., *Języki słowiańskie*, Warszawa 2012.
- Dąbrowska A., *Najczęstsze błędy popełniane przez cudzoziemców uczących się języka polskiego jako obcego*, [w:] *Opisywanie, rozwijanie i testowanie znajomości języka polskiego jako obcego. Materiały z konferencji sekcji glottodydaktycznej Stowarzyszenia „Bristol” Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego*, red. A. Seretny, W. Martyniuk, E. Lipińska, Kraków 2006, s. 105–136.
- Dąbrowska A., Pasięka M., Dobesz U., *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny do nauczania języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa 2010.
- Izdebska-Długosz D., *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych*, Rzeszów 2017.
- Izdebska-Długosz D., *Specyficzne problemy nauczania języka polskiego jako obcego w środowisku ukraińskojęzycznym*, [w:] *Języki obce i kultura. Nowe konteksty edukacyjne*, red. D. Gonigroszek, Piotrków Trybunalski 2015, s. 315–323.

- Kijewska A., *Bułgarskie interferencje fonetyczne w języku polskim a błąd glottodydaktyczny (na materiale prac pisemnych studentów bułgarskich)*, [w:] *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*, red. R. Cudak, J. Tambor, Katowice 2001, s. 263–274.
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2001.
- Komorowska H., *Sprawdzanie umiejętności w nauce języka obcego. Kontrola – ocena – testowanie*, Warszawa 2004.
- Kostić-Golubicic M., *Spojrzenie cudzoziemca na liczebniki polskie*, [w:] *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*, red. J. Mazur, Lublin 2000, s. 191–196.
- Krawczuk A., *Kłopoty z opanowaniem polskiej rekcji w procesie nauczania Ukraińców sprawności pisania*, [w:] *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, red. E. Lipińska, A. Seretny, Kraków 2008, s. 129–140.
- Markiewicz-Pławecka E., *Błędy w łączliwości składniowej w tekstach pisanych przez Słowian znających język polski na poziomie zaawansowanym*, [w:] *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, red. E. Lipińska, A. Seretny, Kraków 2008, s. 115–128.
- Michalik R., *Problemy Bułgarów uczących się języka polskiego*, [w:] *Język polski w kraju i za granicą. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej Polonistów, Warszawa 14–16 września 1995*, t. 2, red. B. Janowska, J. Porayski-Pomsta, Warszawa 1997, s. 84–89.
- Mirkulovska M., *Problemy związane z nauczaniem Macedończyków języka polskiego*, [w:] *Język polski w kraju i za granicą. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej Polonistów, Warszawa 14–16 września 1995*, t. 2, red. B. Janowska, J. Porayski-Pomsta, Warszawa 1997, s. 98–101.
- Moszyński L., *Wstęp do filologii słowiańskiej*, Warszawa 2012.
- Pančiková M., Stefańczyk W., *Po tamtej stronie Tatr*, Kraków 1998.
- Pösingerová K., Seretny A., *Czy Czechów jest trzech*, Kraków 1992.
- Sławski F., *Języki słowiańskie*, [w:] *Języki indoeuropejskie*, red. L. Bednarczuk, Warszawa 1988, s. 909.
- Tafel K., Durić R., Lemmen R., Olshevska A., Przyborowska-Stolz A., *Slavische Interkomprehension. Eine Einführung*, Tübingen 2009.
- www.eurocom.uni-frankfurt.de (dostęp: 26.07.2021).
- Zawadzka A., *Interkomprehensja jako możliwość wzbogacenia tradycyjnej metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Glottodydaktyka polonistyczna w obliczu dynamiki zmian językowo-kulturowych i potrzeb społecznych*, t. 2, red. J. Mazur, A. Małyńska, K. Sobstyl, Lublin 2013, s. 123–134.

Teaching Polish Language of South Slavs – Suggestions of the Programme Polish as a Foreign Language, Slavic Languages, Intercomprehension – Positive and Negative Transfer

The opening of the borders of the European Union and increasing the number of its members resulted in higher amount of students from the countries of the former Yugoslavia and Bulgaria studying at Polish universities. South Slavs often do not realize the similarity of all Slavic languages. The article presents selected methodological suggestions for planning

courses for South Slavs, which would take into account these similarities. However, one should not forget that language similarities can be a source of mistakes: transfer from related languages is also an issue to which the author dedicated a place in her work.

Agnieszka Jasińska – dr, adiunkt w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego. Autorka wielu podręczników i pomocy dydaktycznych do nauki języka polskiego jako obcego. W pracy naukowej zajmuje się zjawiskiem transferu pozytywnego i negatywnego, domysłem językowym i interkomprensją, ocenianiem i ewaluacją, a także problematyką nauczania dorosłych, w szczególności językiem polskim do celów akademickich i działaniami mediacyjnymi w tej odmianie języka.